

Günümüz Türkiye'sinde Sanat Eğitimi ve Eğitimde Yeniden Yapılanma

Bedri KARAYAĞMURLAR

Doç.,

Dokuz Eylül Üniversitesi

Buca Eğitim Fakültesi,

Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü

Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı,

Öğretim Üyesi

Giriş

Gelişmek isteyen bütün ülkeler her alandaki ilerlemeleri yakından izlemek zorundalar. Bilimde teknolojiye ve sanatta ortaya çıkan yeni gelişmeleri pratik kullanımla sınırlı gören, onları biçim olarak alan; onlardan kaynaklanan toplumsal değişimlere olanak tanımayan yaklaşımlar, kendi toplumlarını geri bir çizgide zorla tutmaya çalışan anlayışlardır. İlerleme, başka ülkelerde gerçekleşenlerin alınması değil; bilgi, teknoloji ile birlikte sanat başta olmak üzere hayatın her alanının yeniden yaratılmasıyla olasıdır. Bu kendiliğinden toplumun yapısını ve toplum içinde bireyin konumunu da değiştirecektir.

İlerlemeyi belirli adımların, gelişmiş ülke modellerine bakılarak, sırayla atılması olarak gören yaklaşımlar, aradaki açığın giderek açılmasına neden olacaklarını anlayamamakta ya da bilmediğimiz(!) nedenlerle bu anlaşılma tavrı savunmaktadırlar. Yüzyıl önce Batılı ülkelerdeki hava su toprak kirliliğini bilenlerin, sanayinin gelişmesine bağlı olarak ortaya çıkan çevre sorunlarını sanki çözümleri yokmuş gibi davranarak, salt çıkarları nedeniyle, ülkenin doğal kaynaklarının zarar görmesine göz yummalarını bu anlayışın göstergesi sayabiliriz. Aynı tavır insana da yansır. Sanayileşmeden kaynaklanan bireysel özgürlüklerin önem kazanması, yaratıcı bireylere duyulan gereksinim hep aynı anlayış nedeniyle görmezden gelinir. Oysa gelişme bir bütündür ve en önemli göstergesini insanda oluşturur. Burada sorun, geliş-

meyi neresinde yakalamalıyız ki ayak uydurabilelim? Bunun yanıtı açık: Geleşme bulunduğu noktada yakalanmalı. Bizden çok sonra yola çıkanların, silikon vadisi oluşturmaları, ulusal üretimlerini, kiři başına dūřen ulusal gelirlerini, değişik alanlarda uluslararası yarıştaki yerlerini izlersek ne demek istediğimiz anlaşılır.

Sanat Eğitimi Nasıl Algılanmalı

Seksen yıllık Türkiye Cumhuriyeti'nin son elli yılında değişik alanlarda tutarlı politikalar oluşturamadığı gibi, eğitimde de ulusal bir politikadan yoksun olduğunu ileri sürebiliriz. Sporda yanıp sönen birkaç başarının bir gösterge olmadığı açıkça ortada. Hangi dalda dünya ile yarışıyoruz? Nerede sporcularımız? Bilim adamlarımız sanatçılarımız nerede? Bütün sıkıntılarımızın asıl nedeni, iyi arabalara binelim trafik kültürümüz olmasın; bilgisayar kullanalım, teknolojinin dilini anlayacak kültürümüz olmasın, bu teknolojinin hangi dūřünceden kaynaklandığını anlamayalım; fabrikalarımız olsun, hak arama özgürlüğümüz olmasın. Deęiřmeyelim. Başkası yapar biz kaparız. Bizim yerimize onlar dūřünür, bizim yerimize onlar yaratır, bizim yerimize yaşama hakkı da onların olur.

Durum saptaması bu anlattıklarımız. Őimdi konuya eğitim, öncelikle de sanat eğitimi açısından bakalım. Sanat yapma, sanat eğitimi alma hakkı Fransız İhtilali ve özellikle Romantizm'den sonra, seçkinlerin ve onların yakınında bulunan yeteneklilerin tekelinden çıktı. 19.yy da sanat dersleri, eğitim alanındaki görüşleriyle Pestalozzi, felsefede Fichte, Schiller ve Schelling'in dūřüncelerinin etkisiyle önem kazanmaya başladı. Bu adlar ilk akla gelenler. Bir alandaki gelişmeler uzun uğraşlar ve birikimlerle gerçeleşir. Campanella, Montaigne, Hieronymus Bosch ve diğerleri olmasaydı, dūř ve dūřünce sınırlarımız bu denli genişler miydi? İmgelem ve yaratıcılık insanın ortak özelliklerindedir. İnsan dūřünen, ayakta duran, ellerini kullanabilen, gülen değil aynı zamanda dūřlerini ve dūřüncelerini değişik biçimler yaratarak anlatan canlıdır. Yaratılan biçim, yaratıcısına sıkı sıkıya bağlıdır. Benzer anlam ve içerikleri olan, biçimleri benzeyen yapıtlar çoktur ama biraz dikkatle bakarsak bunların çok özel olduklarını görürüz. Verrocchio olmasaydı "Colleoni'ye Anıt" Raffaello olmasaydı "Granduca Meryemi", Picasso olmasaydı "Guernica" olmazdı. Olmasaydı, yaşamasaydı anlamı taşıyor. Bu kişiler hem yaşamış hem de değişik nedenlerle bu yapıtları yaratamamış olabilirlerdi. Bütün yaratıcılıkları değişik toplumsal ve bireysel nedenlerle engellenmiş olabilirdi. İnsan yaratıcılığının bastırıldığı ve yok edildiği bir dünyanın ne denli karanlık olabileceğini dūřleyebiliyor musunuz? Felsefenin bilimin ve sanatın ortak etkinliğinin parçası olarak gerçeleşen gelişmelerin yarattığı teknolojiyi yararcı bir tavırla kullanan ve insanın en önemli tözünü yok sayanların nasıl çıkarıcı oldukları ortada değil mi? Dūřünmesi ve yaratması engellenen, toplumların yaramaz çocuklarının, gelişmenin asıl iti-

ci gücü olduğunu anlamakta zorlananlar; gerçekte yalnızca o bireylere karşı değil, insanlığa karşı da sorumlular.

Bir ülkenin insan kaynaklarının değerlendirilmesi geleceğin yaratılması için büyük önem taşır. Yaratıcı bireylerin yetiştirilmesi, toplumların kalkınmasında temel etkenlerden biri olarak değerlendirilebilir. Yaratıcılığı, akıcı düşünme, sorunlara özgün çözümler bulma olarak tanımlarsak, bu nitelikleri olan bireylerin yetiştirilmesini ulusal eğitimimizin temel amaçlarından biri olarak belirleyebiliriz. Bunu nasıl gerçekleştirebiliriz? Bu, okullarımızda sanat eğitiminin diğer dersler kadar önemsenmesiyle olasıdır. Çünkü sanat eğitimi veren dersler, bireyin algı sınırlarını genişletir. Onların kendilerini ve çevrelerini tanımasına olanak sağlar. Yaratıcılıklarını kıskırtır, kendilerini anlatma olanağı yaratır. İşe yaramayan kuru bilgilerle donatılmış ve geleceklerini belirleyen testlere uyarlanmış öğrencilerin yaratıcı olabileceklerini beklemek pek gerçekçi değil. Hemen şunu da belirtmeliyiz. Yaratıcılık konusunda üzerinde durulmayan önemli konulardan biri yaratıcılığın olumsuz biçimde de dışlaşılabileceğidir. Zorda kalan ya da yanlış güdülenen insanların, olumsuz yaratıcı tavırlar geliştirdiklerine her gün tanık oluyoruz. Bizim kastımız yararlı yaratıcılık. Bunu geleneksel yöntemler kullanan, sanat eğitimi dışlanmış eğitim dizgeleri gerçekleştiremez. İnci San, "... geleneksel eğitim dizgeleri (sistemler) genellikle yakınsak düşünceyi geliştirmeye özen göstermekte, bunun sonucunda da iraksak düşünme ve yaratıcı yeti körelmektedir." diyor. Açıkçası, geleneksel eğitim, günü kurtarma amaçlıdır. "Uzayın uzak burçlarını" görmek bile istemez.

Bizde Sanat Eğitime Genel Bakış

Osmanlı döneminde mühendis okullarına ilk resim derslerinin girmesinden neredeyse 150 yıl, 1883'te açılan Sanayi Nefise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi)'nin kuruluşundan 120 yıl, Gazi Orta Öğretmen Okulu (Gazi Eğitim Enstitüsü)'nun kuruluşundan 75 yıl geçti. Köy Enstitüleri gibi önemli bir örgün eğitim deneyini kendi koşulları içinde oluşturmayı başaran ülkemizde, "Milli Eğitimi Geliştirme Projesi" adı altında yeniden yapılandırılmaya çalışılan öğretmen yetiştirme kurumlarımız ve sanat eğitimi bölümlerimizde yapıca bize uygun olmayan eğitim modelleri örnek alınarak uygulamaya konuldu. Eğitim bilimlerinde gerçekleşen gelişmeler, insanın tanınmasına dayalı verilerle oluşturulur. Yeni öğrenme modelleri, eğitimde uygulanacak yöntemler, eğitim kurumlarının yapılarının değiştirilmesi, öğretmen yetiştirme modelleri hep insanı tanımaya dayalı araştırmaların ve o ülkenin gelecek tasarımları temelinde biçimlenir. Bu çalışmanın da, bu yaklaşımla ele alındığını hazırlanan raporlardan anlıyoruz. "Günümüzde eğitim sistemleri, bilim ve teknolojideki hızlı gelişmeler ve toplumun ihtiyaç duyduğu insan gücüne olan ihtiyacı çerçevesinde yeniden şekillenmektedir. Öğretmen yetiştirme sistemleri de bu gelişmelerden doğrudan etkilenmekte ve program-

lar, eğitim-öğretim süreçleri ve altyapı bakımından alternatif yaklaşımlar gündeme gelmektedir." Bunlara katılmamak olası değil. "Alternatif yaklaşımlar" a açık bir projenin yürütücülerinin ve savunucularının bize de kulak vermesi gerekir düşüncesindeyiz.

Bugünkü Görünüm

Yukarıda anlatılanlar ışığında düşünelim. Değişik etkenlerle güdüleme düzeyi düşmüş, öğretmenlik mesleğine ilişkin biçimlendirme olanakları azalmış öğretmen yetiştiren kurumlarda, alan eğitimi de olabildiğince aza indirdiğimizde yetiştireceğimiz öğretmenlerin yeterlilikleri, öğretmenlerimizden beklediklerimizi karşılayabilir mi? Eğitim fakültelerinin yeniden yapılandırılması kapsamında yayınlanan "Fakülte-Okul İşbirliği" kitabının "Öğretmen Yeterlik Göstergeleri" başlığı altında bu programda yetişen öğretmenlerin, "Konu Alan Bilgileri" ve "Alan Eğitimi Bilgileri" için ölçütler veriliyor. Gerekeceği ne olursa olsun, müzesi ve galerisi olmayan kentlerde, yetersiz kadrolarla eğitim yapan sanat bölümlerinde alan derslerinin de yetersiz olduğu düşünüldüğünde, bu ölçütlerde yer alan alanın, "kavram" "bilgi" "deney" ve "beceri"lerinden yoksun öğretmenlerin nasıl eğitim vereceklerini düşünebilirsiniz. Yetersiz eğitimle yetiştirilen sanat eğitimcilerinin, yanlış iğne yaparak hastasını sakat bırakan doktorlar, yanlış proje yaparak binayı yakan elektrik mühendisleri, binaları yıkılan mimarlar mühendisler vb.'nin gözle görülür yanlışlarıyla karşılaşmayız kuşkusuz. Görünür yanlışların düzeltilmesi belki kolaydır. Kötü sanat eğitimcileri toplumun estetik duyarlılıklarını yok eder. Yaratıcı insan gücümüzü ortadan kaldırır. Yetiyecek sanatçıları engeller. Toplumun gelecekte yaratılacak kültürünü zedeler bu kişiler. Çalıştıkları bölgenin kültürel verileri anlamakta zorlanırlar. Kültür kalitelerini değerlendiremezler. Bütün bunlar toplumca uğradığımız maddi kayıplarımızdan daha mı önemsiz?

Milli Eğitimimizde ne yazık ki bireylerin ilgi ve yeteneklerine uygun yönlendirme yapılamıyor. (Güzel sanatlar liseleri bu konuda olumlu bir uygulama olarak belirtilmeli.) Okullaşma planları yapılırken yapılan yanlışlar, üniversitelerin önüne binlerce gencin yığılmasına neden oluyor. Okullarımızda, daha 1901'de Alman resim öğretmeni, Carl Götze'ün büyük bir uz görüşü ile ileri sürdüğü düşünceler bile ne yazık ki kavranmamış görünüyor.

" ...Aşağıdaki üç noktanın kesinlikle ve ısrarla üzerinde durmaktayım:

- 1) Resim dersi her okulun ana derslerindedir.
- 2) Her öğrenci, doğayı ve kendi çevresindeki nesnelere biçim ve renkleriyle bağımsızca (kendi başına) gözlemlemeyi ve gözlemlerini yalın, açık seçik ortaya koymayı (çizerek, resmederek) öğrenmelidir.
- 3) Her öğretmen resim çizebilmeli ve geliştirmiş olduğu sanat görüşü yanında, güçlü sanatsal ilgileri de bulunmalıdır."

Belirttiğimiz olumsuzluklar (ve konumuza girmeyen maddi koşullar) nedeniyle ülkemizde bugün sanat eğitimi yer yer umut verici örnekler oluştursa da okul öncesinden başlanarak, diğer eğitim plan ve programlarıyla birlikte yeniden ele alınmak zorundadır. Sanat eğitimi denildiğinde kastımız yalnızca resim dersleri değil. Üniversite aşamasına dek, bütün eğitim kurumlarımızda, bireyin kendisini ve çevresini tanımasına, değişik araç ve gereçleri kullanarak anlatmasına olanak sağlayacak programlar hazırlanmalı, bunun için de resimden dramaya dek değişik anlatım olanaklarını kazandıracak eğitimcilerin yetiştirilmesine olanak sağlanmalıdır. Şimdi bu bakış açısıyla Üniversitelerimizde ve özellikle eğitim fakültelerinde sanat eğitimine dönebiliriz.

Yeniden yapılandırılan eğitim fakülteleri ve bölümleri, alan eğitimlerinden yapılan kredi ve saat azaltmalarının alan formasyonuna eklenmesiyle, öğretmen yetiştiren kurumlar için bu güne dek uygulanan en olumsuz programı uygulamak zorunda bırakıldılar. Eğitim ve program yapıları hiç benzemeyen müzik ve resim bölümleri birleştirilerek bu bölümler içindeki Anasanat dalları ortadan kaldırıldı. Bütün öğretim elemanlarının alanı Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı olarak belirlendi. Yapılanlarla söylenmek istenen açıkça şuydu galiba. Öğretmenlik sanatçılıktan daha önemlidir. Bizim sanatçılara değil, estetik beğenisi yeterince gelişmemiş, sanatla ilgisi olmayan, kendini ifade etmeye uğraşmayan öğretmenlere gereksinimimiz var. Oysa Yeniden yapılanma kapsamında yayımlanan Ortaöğretim Sanat Öğretimi" kitabında, "Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye'nin yetenekli sanatçılara, yaratıcı bireylere, yetenekli tasarımcılara ve kültür varlıklarını değerlendirebilen eleştirel yeteneği gelişmiş insanlara gereksinimi vardır. Öğrencilerin sanat kariyerleri konusunda da bilgi sahibi olmaları gerekir. Bütün bu nedenlerle öğrencilerin gerek tek başlarına ve gerekse gruplar halinde sorunları yaratıcı bir biçimde nasıl çözeceklerini bilmeleri gerekir. Sanat yolu ile kendilerini anlatabilmek ve bütün yaşam boyu öğrenmeye yönelik ve yaşamlarını anlamlı kılacak bir sanat formuna gereksinimleri vardır." Resim-İş Öğretmeni (İş eğitimi bu programın neresinde yer alıyorsa! Mezunların çoğunun iş teknik öğretmeni olarak atanmaları da düşündürücü.) olacak öğrencilere, verecekleri eğitim için söylenen bu sözler, neden kendileri için de geçerli olmasın? "Sanat kariyeri" yapma şansını neredeyse tamamen ortadan kaldıran bu programın devamında lisans üstü programlar da "Resim-İş Öğretmenliği" adı altında eğitim bilimci mi, bir sanat alanının eğitimcisi mi, bir sanat dalının uzmanı ve uygulayıcısı mı olduğu belli olmayan bireyleri yetiştirmeyi amaçlamaktadır ne yazık. Şimdi sormak gerekiyor: Gelecekte sanat bölümlerinin kadrolarında görev alacak bu kişiler, program içinde sıkça söz edilen dört disiplinde, özellikle de uygulama alanında hangi sanat dalında görev yapacaklar? Yeterli alan deneyimi olmadan, sanatçı öğretmen

niteliğinden uzak kişilerin, belirsiz bir yönlendirmeye verildikleri atölye derslerinde öğrencilere sanatsal çalışma yaptırmak yerine, "Resim öğretimi nasıl yapılır?" sorusuna yanıt veren kuramsal açıklamalar mı yapacaklar? Program ne denli gösterişli olursa olsun, gelecekte sanat eğitimi ve insanımızın yaratıcı kılınması konusunda endişeliyiz.

Sonuç ve Çözüm Önerileri

Ülkemizde bugün sanat eğitiminin iç açıcı olduğunu söyleyemeyiz. Üniversite aşamasına dek neredeyse yok sayılan sanat eğitimi, üniversiteler düzeyinde de sorunlar taşıyor. Müzeleri yaygınlaşmamış, okul müze ilişkisi kurulmamış eğitim programları ve diğer nedenlerle önemli sıkıntılar yaşadığımız açıkça ortada. Bir de yeniden yapılanmanın yarattığı sorunlar dikkate alınırsa, gelecekte de sorunlarımızın büyüyecek var olacağı açıkça ortada. Bu değerlendirmeler ışığında aşağıdaki önerileri sunuyoruz. Dileriz, eğitim ve sanat eğitimi konuları, yalnızca bir plan program sorunu olarak kavranmaz. Konunun diğer boyutları da dikkate alınır.

1. Kendi koşullarımız ve gereksinimlerimize uygun programlar, eğitim bilimin ve sanattaki gelişmelerin ışığında yapılmalı. Uygulanmasında sorunlar olan yabancı modellerden vazgeçilmelidir.
2. Sanat eğitimcisi yetiştirecek bölümler müzesi, galerisi olan illerde açılmalı, diğer resim-iş bölümleri çevre ve hedef programlar doğrultusunda iş ve teknik eğitimi bölümlerine dönüştürülmelidir.
3. Resim ve Müzik bölümleri yeniden oluşturularak, bunların içindeki Anasanat ve anabilim dallarının ayrı ayrı örgütlemeleri sağlanmalıdır. Buna bağlı olarak lisans üstü programlar sanat ve bilim dalı olarak yeniden yapılandırılmalıdır.
4. Güzel sanatlar fakülteleri ile işbirliği olanakları artırılmalı, programlarda geçiş olanakları sağlanmalıdır.
5. İlk ve orta öğretim programlarında sanat dersleri çeşitlendirilerek saat sayıları artırılmalı ve bu dersler programların merkezine yerleştirilmelidir.